

Станіслав Келембет

ГАДАНЕ КНЯЖІННЯ ОСТРОЗЬКИХ У ХОЛМІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIV СТ.

У новітній історико-генеалогічній літературі поширене твердження, нібито перші князі Острозькі, васали “великого князя” Волинського Дмитра-Любарта Гедиміновича¹, до 1377 р. володіли, крім Острозької волості в Луцькій землі (за тодішнім адміністративним поділом)², також цілим регіоном литовської Русі – Холмською землею. Постає питання: на яких саме джерелах заснована ця думка і, відповідно, чи витримує вона перевірку науковою критикою?

Виявляється, що по суті єдиним джерелом, де згадані холмські князі Юрій та його батько Данило, є запис на полях пергаментного Євангелія кінця (?) XIII ст.³ з датою 6884 р., який в залежності від використаного стилю охоплює період з вересня 1375 по березень 1377 р. (традиційно приймається 1376 р.). Цей запис фіксує значне земельне надання Холмській єпископській кафедрі: “Се я, князь Юрія Холмський, сынъ Даниліа Холмского, по смерти сына моего князя Семена придали есмо к церкви Божой Пречистой Богоматери на богомоле вечистое села Стрижово, Слепче, Космово, Цуцнево з обема береги обаполь Бугу в лѣто 6884 к столцу епис[ко]пїи Холмское при боголюбезномъ Калисти, епис[ко]пїи Холмскомъ и Бельзскомъ”⁴.

Перше тлумачення щодо походження “Даниліа Холмского” запропонував Денис Зубрицький, ототожнивши його з Данилом, сином волинського князя Мстислава Даниловича, згаданим єдиний раз як учасник походу 1280 р.⁵ На думку дослідника, після смерті Данила і Мстислава, гадано на

¹ У привілеї короля Владислава-Ягайла князю Федору Острозькому 1386 р. сказано, що сам Федір “і його предки князі Острозькі (et sui progenitores duces Ostrogowienses)” раніше служили “попередникам нашим князям Литовським і Руським (predecessores nostros duces Lithwanie et Russie)”; а далі конкретизовано, що Федір “покійному пану Любарту (Lubardo), князю Володимирському, дядьку нашому любому, здавна (ab antiquo) гідно служив” (*Rulikowski W., Radzimiński Z.L. Kniaziowie i szlachta [etc.]. – Kraków, 1880. – Т. 1. Kniaziowie na Ostrogu i Zaslawiu Ostrogscy i Zaslawszy herbu własnego. – S. 23-25, за оригіналом*). Про згадку князя Данила Острозького в оточенні “великого князя” Дмитра-Любарта 1366 р. див. нижче.

² *Лицкевич О.В. “Летописец великих князей литовских” и “Повесть о Подолье”*: опыт комплексного критического разбора. – Санкт-Петербург, 2019. – С. 736 (акт 1366 р.).

³ Докладний опис т. зв. Холмського Євангелія див. Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в СССР. XI-XIII вв. – Москва, 1984. – С. 292-294, № 337.

⁴ *Розов В. Українські грамоти. – Т. 1: XIV в. і перша половина XV в. – Київ, 1928. – С. 22, № 11.*

⁵ *Галицько-Волинський літопис. Дослідження. Текст. Коментар / За ред. М.Ф. Котляра. – Київ, 2002. – С. 135, 329.*

початку XIV ст., Юрій Данилович залишився малолітнім сиротою. Потім же нібито король Юрій Львович або його сини Андрій і Лев, “когда сирота достиг принадлежащего возраста, наделили его Холмом и Белзом уделами, которыми и отец его Даниила Мстиславичь прежде владел”. Усю відому на той час інформацію про белзько-холмського князя Юрія, що охоплює період 1349 (?) – 1377 рр., Зубрицький упевнено відніс до Юрія Даниловича⁶, оскільки ще не знав достовірних джерел, в яких згаданий правитель чітко названий сином литовського князя Наримонта-Гліба Гедиміновича.

Одне з таких джерел (Лівонська хроніка під 1377 р.) було відоме Казимиру Стадніцькому, який, тим не менше, підтримав версію Зубрицького, сконструювавши для Данила і Юрія Холмських цілком “віртуальні” біографії. На думку польського історика, після смерті Мстислава Даниловича (князя Володимирського з 1289 р.) Лев Данилович або його наступники “захопили від сина його, на той час малолітнього (так! – С.К.), Данила Волинь і Підляшшя. Дали ж йому на місце перебування землю Белзьку і Холмську”. Тут він нібито й сидів до утвердження на Волині Любарта (1340 р.), який не потерпів присутності конкурента: “Так законний князь Белзько-Холмський Данило Русин вижитим був зі своєї області [...] але вижитим не назавжди”, і т. п. Стадніцький зовсім забув, що Данило Мстиславич був дієздатним уже 1280 року! Після 1349 р. Белз і Холм належали Юрію Наримонтовичу (це дійсно так), але 1366 р. король Казимир, внаслідок успішного походу на Волинь, частково “відновив справедливість”: залишивши в Белзі Юрія Наримонтовича як свого васала, нібито віддав Холм іншому Юрію – Даниловичу. Після смерті Казимира (1370 р.), коли польські здобутки на Волині “в дим пішли”, Юрій Наримонтович знову “зайняв” Холм, оскільки цей замок разом із Белзом названо серед його володінь, захоплених королем Людовиком у 1377 р. А запис 1376 р., що явно суперечить відзначеному факту, Стадніцький пояснює дуже наївно: нібито литовський князь дозволив своєму руському тезці, Юрію Даниловичу, “тільки [...] перебувати” в Холмі. Нарешті, дослідник грубо помилився, віднісши безперечні згадки про Юрія Наримонтовича 1387-1392 рр. до Юрія Даниловича⁷.

Вся ця надумана “реконструкція” Стадніцького викликала розлогу критику чеського історика Яна Ржежабка, якому (незважаючи на окремі помилки) вдалося довести, що князь Юрій Данилович Холмський 1376 р., коли й реально існував, не міг бути нащадком Романовичів. Більше того,

⁶ Зубрицький Д. История древнего Галичско-Русского княжества. – Львов, 1855. – Часть 3. – С. 266-267, прим. 249. Цю версію прийняли: Смирнов М. Судьбы Червонной или Галицкой Руси до соединения ее с Польшею (1387). – Санкт-Петербург, 1860. – С. 59, 64, 84-85, 91; Шараневич И. История Галицко-Володимирской Руси от найдавейших времен до року 1453. – Львов, 1863. – С. 123, 148, 167, 190, 220; Андрияшев А. М. Очерк истории Волынской земли до конца XIV столетия. – Киев, 1887. – С. 199, 205-206, 211.

⁷ Stadnicki K. Synowie Gedymina wielko-władcy Litwy. Monwid – Narymunt – Jewnuta – Koriat. – Lwów, 1881. – S. 15-22 (вперше опубліковано в часописі 1875 р.).

в підсумку Ржежабек констатував: “Якщо ж ми тепер звернемо увагу на всі труднощі й суперечності, що представляє дарчий запис, то не можемо не засумніватися у його достовірності [...] З огляду на все це, досить вірогідно, що згаданий запис є підробкою, виготовленою невідомо з якою метою від імені Юрія Наримунтовича, при чому батько його помилково названий по-християнськи Данилом, тоді як насправді він найменований у хрещенні Глібом”⁸. Пізніше Іван Линниченко, вже цілком упевнено визнавши запис 1376 р. фальсифікатом, вказав і на можливу причину його виготовлення⁹ (про це див. нижче).

Втім, інші дослідники межі XIX-XX ст., погодившись з нереальністю походження Юрія Даниловича від Романовичів, існування такого князя Холмського й достовірність запису 1376 р. не заперечували. Досить дивною видається думка Аркадія Лонгінова, нібито “князь Юрій Данилович, сделавший эту вкладную запись, никто иной как наследственный владелец крупного участка в Холмской земле. Князем же Холмским он величал себя по местному происхождению [...] Может быть, он был братом Михаила и Дмитрия Даниловичей, князей Волынских, погибших в битве при р. Ворскле 1399 г.”¹⁰ (останній варіант, як чисто теоретичний, розглядав і Ржежабек, але визнав його нереалістичним¹¹). Коментуючи таку версію, Павло Іванов зазначив: “Этому крупному владельцу в Холмской земле, однако, должен был принадлежать и город Холм [...] Кто таковы были этот Юрий Данилович и его отец Даниил, решить ныне трудно; по всей вероятности, это служилые литовские князья, всего вернее, из дома Владимира Св.”¹². Михайло Грушевський, хоча й не наполягав на цілковитій автентичності запису 1376 р., схилився до версії Лонгінова: “ми можемо припускати, що в 3-ій чверті XIV в. дійсно були князі Холмські, які сиділи в Холмщині, але Холмщиною не володіли, а Холмськими тоді були тільки по фамілії (звідки така фамілія походила, того не берусь виводити)”¹³.

Автором “острозької” версії походження Данила і Юрія Холмських був Юзеф Пузина – польський історик-аматор, відомий вкрай некритичним

⁸ *Ржежабек И.* Юрий II-й, последний князь всея Малыя Руси // Болеслав-Юрий II, князь всея Малой Руси. Сборник материалов и исследований. – Санкт-Петербург, 1907. – С. 25-49 (російський переклад чеської публікації 1883 р.).

⁹ *Линниченко И.А.* Замечания на статью проф. И. Режабка и дополнения к ним // Болеслав-Юрий II, князь всея Малой Руси. – С. 89 (написано 1884 р.), 107-108 (“Дополнения к Замечаниям” 1900/1 р.).

¹⁰ *Лонгинов А.В.* Грамоты малорусского князя Юрия II и вкладная запись князя Юрия Даниловича Холмского XIV века. – Москва, 1887. – С. 38-39.

¹¹ *Режабек И.* Юрий II-й, последний князь Малыя Руси. – С. 48, прим. 72.

¹² *Иванов П.А.* Исторические судьбы Волынской земли с древнейших времен до конца XIV века. – Одесса, 1895. – С. 189.

¹³ *Грушевський М.* Історія України-Руси. – Львів, 1905. – Т. 3. – С. 110; Київ-Львів, 1907. – Т. 4. – С. 446 (звідси цитата).

ставленням до джерел і більше ніж сумнівними генеалогічними побудовами, які мали б “довести” походження ледь не всіх князівських родів Литовсько-Руської держави з династії Гедиміновичів. Пишучи про князя Данила Острозького (нібито Наримонтовича), єдина достовірна згадка про якого відноситься до 1366 р., Пузина безапеляційно стверджує: “позосталися сліди, що між роками 1366-1376 тримав він Холм і що мусив померти перед тою останньою датою 1376 р. Так би виходило з підтвердження його надань (! – С.К.) сином і наступником кн. Юрієм Даниловичем у 1376 р.”. І далі: “Про кн. Юрія Даниловича Холмського крім 1376 року більше не чути. Належить припускати, що наступного року під час виправи на Русь польсько-угорських військ [він] або загинув боронячи Холма, або ж, взятий до неволі, вивезений був як заручник до Угорщини”¹⁴. По суті, ця версія заснована лише на ідентичності імен Данила Острозького та “Даниліа Холмского”. Тим не менше, ідею Пузини в 1990-х підтримали відомі вітчизняні історики Наталя Яковенко (додавши, нібито Данило Острозький одержав Холм від Казимира III)¹⁵ та Леонтій Войтович (з уточненням, що Холм надав Данилові радше його реальний сюзерен Любард десь у 1350-х)¹⁶. Натомість такий знавець волинської генеалогії, як Володимир Собчук, у родовідній таблиці Острозьких їх гадане холмське княжіння проігнорував¹⁷.

Здавалося б, відносно недавно на користь версії про князів Холмських із Острога з’явився ще один, досить поважний аргумент. У 2020 р. поблизу селища Мізоч в Здолбунівському районі Рівненської області¹⁸ було виявлено скарб, датований за наявними в ньому празькими грошами самим кінцем 1370-х (не раніше смерті Карла IV 29 листопада 1378 р.). Серед інших предметів Мізоцького скарбу привертає увагу перстень з матрицею печатки, круговий напис якої містить ім’я князя Юрія. Публікатор, Олег Однороженко, прочитав його як “ПЕЧАТЬ КНЗА ЮРЬЄВо СТХ”.

¹⁴ *Пузина J.* Dانیло ks. Turowski, Ostrogski i Chełmski, i jego potomstwo // *Miesięcznik Heraldyczny.* – Lwów, 1931. – Nr 11. – S. 254.

¹⁵ *Яковенко Н.* Українська шляхта з кінця XIV – до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна. – Київ, 2008. – С. 93, 305, 306. Перше видання книги вийшло 1993 р.

¹⁶ *Войтович Л.* Удільні князівства Рюриковичів і Гедиміновичів у XII-XVI ст. – Львів, 1996. – С. 123, 126-127: “Холмське князівство могло бути наданим Данилу Васильовичу його сюзереном Любартом Гедиміновичом десь між 1352 і 1366 р., ближче до першої дати. За миром 1366 р. князь Данило, який залишився васалом Любарта, міг його втратити на користь белзького князя Юрія Наримунтовича, який на той час став польським васалом. І вже після 1370 р. це князівство могло бути поверненим тим же Любартом Гедиміновичем його сину Юрію”; *Войтович Л.* Княжа доба: портрети еліти. – Біла Церква, 2006. – С. 512-513 (тут роками холмського княжіння Данила Острозького вказано “до 1352 – бл. 1366”, а Юрію Даниловичу “додано” друге ім’я Андрій, запозичене з Києво-Печерського пом’яника, де насправді йшлося про князя Андрушка Федоровича Острозького, згаданого в актах 1430-х років).

¹⁷ *Собчук В.* Від коріння до крони: Дослідження з історії князівських і шляхетських родів Волині XV – першої половини XVII ст. – Кременець, 2014. – С. 122.

¹⁸ Після адміністративної реформи 2020 р. селище Рівненського району Рівненської області.

Перстень-печатка князя Юрія Острозького, 1370-ті роки

На підставі печатного знаку, елементи якого близькі до відомих знаків перших Острозьких, дослідник відніс пам'ятку до Юрія Даниловича, князя Холмського (1370-1377), визнавши його молодшим сином Данила Острозького – оскільки знак самого Данила в незмінному вигляді успадкував інший, явно старший Федір Данилович¹⁹.

З нашої точки зору, напис вказаної печатки досить упевнено читається (у дзеркальному відображенні) дещо інакше: “ПСЧАТЬ КНЗА ЮРЬСВ ОСТ”. Наступний же знак “X” тут не літера “X”, а діагональний хрест, який розділяє початок і кінець напису. На вірність такого прочитання вказує і граматична невідповідність слова “Юрьєво” в інтерпретації Однороженка (мало би бути “Юрьєва”), і цілковита неясність останнього слова “СТХ”. Натомість у новому прочитанні слово “ОСТ” – явно початок скороченого прізвища “Острозького”. Таким чином, мізоцька знахідка дійсно засвідчує існування князя Юрія Острозького, молодшого представника свого роду. Однак чи міг він бути князем Холмським? Адже тоді очікувалось би, що саме цей, однозначно більш статусний титул, Юрій і вмістив би на своїй печатці 1370-х років – аналогічно до того як він наведений у записі 1376 р. (“князь Юрія Холмський, сынъ Даниліа Холмского”).

Переглянемо ще раз ту скупку інформацію, яку подають джерела про приналежність Холмської (та сусідньої Белзької) землі в період 1350-1370-х років. Оригінальний акт литовсько-польського перемир'я, укладений у вересні 1351 р. князями Євнутієм, Кейстутом, Любартом, Юрієм Наримонтовичем і Юрієм Коріатовичем з королем Казимиром, фіксував, що литовські князі мають “держати” землі Володимирську, Луцьку, Белзьку, Холмську і Берестейську “исполна”²⁰. З цих земель перші дві станом на 1366 р. належали Любарту, Берестейська – Кейстуту, а Белз був столицею Юрія Наримонтовича²¹. Мабуть, останній у 1350-х володів також і Холмом.

11 листопада 1359 р. відбулася демаркація кордону між Люблінською землею Польської корони та Холмщиною, яку представляв Андрій із Крупи Шеркаліч, “загальний воєвода і староста землі Холмської (generalis palatinus et capitaneus terre Chelnensis)”, діючи за дорученням “найяснішого володаря Георгія, діди́ча Холмського (serenissimi principis Georgii, haeredis Chelmensis)”²². Якщо останнього ототожнити з Юрієм, сином “Даниліа

¹⁹ *Однороженко О.* Сфрагістичні пам'ятки Мізоцького скарбу та геральдика князів Острозьких другої половини XIV ст. // *Острозька давнина*. – Острог, 2020. – Вип. 7. – С. 6, 9-16.

²⁰ *Розов В.* Українські грамоти. – С. 5-6. Про датування див. *Келембет С.* Фінал “Королівства Русі”: боротьба за галицько-волинські землі в 1340–1351 рр. // *Ruthenica*. – Київ, 2020. – Т. 16. – С. 101-102.

²¹ *Келембет С.* Фінал “Королівства Русі”... – С. 106-107.

²² *Paszkiwicz H.* Polityka ruska Kazimierza Wielkiego. – Warszawa, 1925. – S. 201-203, przyp. 6; *Zbiór dokumentów małopolskich*. – Wrocław, 1969. – Cz. 4 / Wydali S. Kuraś i I. Sułkowska-Kuraś; [red. nauk. Karol Buczek]. – S. 113, nr 961 (список із Коронної метрики).

Холмського” = Острозького, то довелось б визнати наступну реконструкцію. В 1350-х Холмом володів Любарт, який віддав його своєму васалу, князю Данилу Острозькому, а вже той посадив у Холмі власного молодшого (за Однороженком) сина Юрія. Причому все це мало відбутися не пізніше 1359 р. – *задовго до смерті* самого Данила, який виступає як служилий князь Дмитра-Любарта в його документі 1366 р. Така дивна ситуація, коли батько сидить у провінційному Острозі на східній Волині, а водночас молодший син – у незрівнянно значнішому Холмі, ще й на прикордонні з ворожою Польщею, видається вкрай маловірогідною.

Натомість, ототожнення Юрія Холмського з демаркаційного акту 1359 р. із Юрієм Наримонтовичем, вперше згаданим на Волині 1351 р., узгоджується з тим фактом, що пізніше цей князь хоча й сидів у Белзі, реально володів також і сусіднім Холмом. У серпні 1366 р. під час походу Казимира III на Волинь “*dux Georgius de Belz*” вимушено визнав зверхність польського короля, який тоді ж “*надав (dedit)*” Холм, очевидно, тому ж “*duci Georgio*”²³. Принаймні, останній не міг бути сином Данила Острозького, оскільки той надалі залишився васалом Любарта, від якого Казимир відібрав Володимир. У жовтні того ж 1366 р. “*князь Данилий*” засвідчив окрему угоду, яку його зверхник, “*князь великий Димитрий*” (Любарт), уклав з королем Польщі²⁴. Тож навряд чи можна уявити, щоб Казимир віддав Холм сину дрібного князя, чий батько перебував на службі у скривдженого Любарта.

1 січня 1368 р. “*князь Юрьи Глѣбовичь Белзьский*” (Наримонт Гедимінович у хрещенні називався Глібом²⁵) перебував у володіннях Польської корони, засвідчивши приватний акт у Львові²⁶, але згодом повернувся на сторону Литовської держави. Саме проти нього був спрямований похід короля Людовика в липні – вересні 1377 р., коли князь Юрій був змушений до капітуляції в Белзі, під час облоги якого поляки захопили і Холм²⁷. Сам Людовик так писав про свій успіх: “*Князя Григорія (так!) із Белза (Gregorium de Belssa ducem) розгромили й самого зі всього його князівства вигнали, і замок Belin, замок Chelin і замок de Barza рукою твердою і сильною забрали від нього*”²⁸. Географічні назви тут викривлені

²³ Monumenta Poloniae historica. – Lwów, 1872. – Т. 2 / Wydał A. Bielowski. – S. 631 (насправді тут опубліковано фрагмент Краківської кафедральної хроніки); *Грушевський М.* Історія України-Руси. – Т. 4. – С. 45-46, 445.

²⁴ *Розов В.* Українські грамоти. – С. 13-14 (за оригіналом).

²⁵ Новгородская первая летопись старшего и младшего изводов / [Под ред. и с предисл. А.Н. Насонова]. – Москва–Ленинград, 1950. – С. 345.

²⁶ *Розов В.* Українські грамоти. – С. 15

²⁷ Monumenta Poloniae historica. – Т. 2. – S. 678-679 (Хроніка Яна з Чарнкова); *Грушевський М.* Історія України-Руси. – Т. 4. – С. 54.

²⁸ *Лицкевич О.В.* “Летописец великих князей литовских” и “Повесть о Подолье”: опыт комплексного критического разбора. – Санкт-Петербург, 2019. – С. 747-748 (текст і переклад листа від 29.IX.1377 р., адресованого Франческо де Каррара; вписаний до складу Падуанської хроніки).

переписувачем листа (італійцем), але в перших двох легко упізнаються Белз і Холм. Інше джерело перераховує всі “замки Георгія (castra Georgii)”, відібрані в нього Людовиком, “зокрема: Грабовець, Холм, Белз, Городло, Всеволож (videlicet: Grabovecz, Chełm, Bełz, Horodlo, Sewoloč)”²⁹. Нарешті ще одна сучасна хроніка, повідомляючи про цей похід Людовика, чітко вказує походження князя, якого король облягав у Белзі – “Георгій, син Наримонта (Georgius filius Narmanten)”³⁰.

Отже, влітку 1377 р. і Белз, і Холм належали Юрію Наримонтовичу-Глібовичу, скоріше за все, тотожному з однойменним володарем Холма, згаданим у 1359 і 1366 рр. Цього внука Гедиміна неможливо ідентифікувати як Юрія – сина загадкового «Данилія Холмського» – який нібито розпоряджався холмськими землями у 1376 чи навіть перших місяцях 1377 р. (завершальних для 6884 р. “від сотворіння світу” за березневим стилем, найпоширенішим на Русі XIV ст.). А приймаючи “острозьку” версію походження Юрія Даниловича, виходило б, що Холм перейшов від цього князя, васала Любарта (якими були перші Острозькі), до складу володінь Юрія Наримонтовича лише десь у першій половині 1377 року!

Водночас існування “Данилія Холмського”, нібито батька Юрія, вкрай сумнівне, інші джерела князя з таким титулом не знають. У XVII ст. холмський уніатський єпископ Якуб Суша, викладаючи зміст давнього Холмського пом’яника (нині втрачений), відзначив, що там містився окремий параграф “*Xiążęta Bełskie y Chełmskie; z ktorych Theodosi, Jerzy, Jonasz Zakonnicy, Anastasia, Praxedo, Martha Zakonnice*”. Виписка з цього ж параграфа (в латинському перекладі) збереглася в збірнику митрополита Лева Кишки початку XVIII ст.: “*De Domo Principu[m] Belzensium. Anna. Theodosius. Georgius. Jona. Parasceue. Marta*”³¹. Ким би не був перший князь даного переліку, чернець Феодосій, – з Данилом Острозьким його ототожнити неможливо. Оскільки у пом’янику князя Костянтина Івановича Острозького, внесеному до пом’яників Дубенської замкової церкви та Дерманського монастиря (першої редакції), князь Данило названий лише цим світським іменем, хоча тут же відзначено чернецтво його синів, Федора-Феодосія та Олександра-Олексія³². Наступні ж два князі Белзько-Холмські у Холмському пом’янику,

²⁹ Monumenta Poloniae historica. – Lwów, 1878. – Т. 3 / Wydali [A. Bielowski], A. Małeckі i in. – S. 212 (Рочник Куявський).

³⁰ Scriptores rerum Prussicarum. – Leipzig, 1863. – Bd. 2 / Herausgegeben von T. Hirsch, M. Törpen und E. Strehlke. – S. 114-115 (Хроніка Лівонії Германа з Вартберге).

³¹ Баран О. Холмський пом’яник (за текстом збірника Лева Кишки) // Вісник Львівського університету. Серія книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. – Львів, 2007. – Вип. 2. – С. 196, 205-206.

³² Памятники, изданные Временною комиссиею для разбора древних актов, высочайше учрежденною при киевском военном, подольском и вольнском генерал-губернаторе. – Киев, 1859. – Т. 4. – Отдел 1 / Под ред. В. Чеховича. – С. 110 (Дубенський пом’яник); Девятисотлетие православия на Волыни. 992-1892 г. – Житомир, 1892. – Ч. 1. – С. 585-586 (витяги

Jerzy (Georgius) та Jonasz (Jona) – це явно Юрій Наримонтович та його син Іван Юрійович “Бѣльскыи”, убитий на Ворсклі 1399 р.³³; а їх зарахування до місцевих ченців – помилка чи й свідоме “корегування” заангажованого єпископа Суші (той вишукував у пом’янику якнайбільше ченців знатного походження).

Все вищесказане спонукає повернутись до думки Яна Ржежабка та Івана Линниченка, які вважали запис у Холмському Євангелії фальсифікатом. Причину його створення спробував з’ясувати Линниченко. Села, нібито надані Холмській православній єпархії 1376 р., вперше згадуються у її володінні майже через півстоліття. 1425 року король Владислав-Ягайло на прохання холмського єпископа Харитона запровадив німецьке право у селах Слепче і Космов (хоча солтиство тут існувало ще 1424 р., коли Харитон продав його приватній особі)³⁴. Линниченко зазначає, що існували “многие способы, какими русские Гал[ицкой] Руси отстаивали свои права на владение недвижимой собственностью – в числе их немалую роль играла подделка документов на владение; мы констатировали ее уже в XV в. [...] Таким же характером – оправдательного документа – могла отличаться и грамота *soi-disant* Юрия Даниловича. Составлена она могла быть скорее всего в первой четверти XV в.; – хотя Холмское католическое епископство и было учреждено папской буллой 1375 г., но *de facto* оно устроилось только 1417 г. (селами оно было наделено между 1417–19 г.). Опасаясь утратить свои владения, православная капитула и могла сочинить поддельный документ на владение указанными селами и б[ыть] м[ожет] представила его Ягайлу при просьбе о введении немецкого права в с. Слепче и Космово”³⁵.

До цього можна додати ще один аргумент. Виявляється, із перерахованих у записі 1376 р. сіл принаймні одне, Слепче, Холмська православна кафедра

з першої із двох редакцій Дерманського пом’яника, здається, нині втраченої чи досі не віднайденої). В інших опублікованих пом’яниках ім’я ченця Феодосія пропущене чи помилково віднесене до іншої особи, а імена Олександра-Олексія переставлені місцями. При тому жоден із пом’яників не називає князя Данила ченцем.

³³ Полное собрание русских летописей. – Москва, 2000. – Т. 4, ч. 1. – С. 386, та інші літописи.

³⁴ Лонгинов А.В. Червенские города. Исторический очерк, в связи с географией и топографией Червонной Руси. – Варшава, 1885. – С. 289, прим. 1 (посилання на книгу привілеїв Холмсько-уніатської єпископської кафедри, що зберігалася в Холмському церковно-археологічному музеї).

³⁵ Линниченко И.А. Дополнения к Замечаниям. – С. 107-108. Однак далі автор не виключає й інший варіант датування, посилаючись на палеографічну характеристику Семена Долгова, за свідченням якого “запись отличается от почерка рукописи, сделана более бледными чернилами, но характер букв современный и рукописи, и дате. В таком случае нужно думать, что Запись была составлена еще в последней четверти XIV в. и поводом к ее составлению служило основание римско-католической Холмской епископии”. Але зауваження про “характер букв современный и рукописи, и дате” навряд чи відповідає дійсності: Холмське Євангеліє визнається пам’яткою XIII ст. (див. прим. 3), а дарчий запис у ньому з’явився ніяк не раніше 1376/77 р. – навіть за умови його достовірності.

набула тільки після 1398 р. Раніше ж воно належало польсько-руському магнату, коронному маршалку Дмитру з Горая, який 1398 р. записав своїм братаничам значний маєток у Холмській землі: “містечко Щебрешин з селами Слєбче (oppidum Sczebrzeschin cum villis Slebcze)” і т. д.³⁶ Тобто Слєбче могло перейти до Холмської єпархії лише в період між 1398 і 1424 рр., причому від приватної особи за неясних обставин. У зв’язку з цим, мабуть, десь ближче до 1424/1425 р. і був підроблений “запис 1376 року”. Фальсифікатор знав, що близько півстоліття тому Холм належав князю Юрію, але його патроніму вже не пам’ятав і наздогад “зробив” цього Юрія сином неіснуючого “Данилія Холмського” (можливо, під впливом традиції про столичний статус Холма за часів короля Данила).

Таким чином, в підсумку робимо висновок, що ні Данило Острозький, ні його гаданий син Юрій у Холмі ніколи не княжили. Запис “1376 р.” в Холмському Євангелії слід визнати пізнішим фальсифікатом, який мав на увазі реального володаря Холму (до 1377 р.), Юрія Наримонтовича-Глібовича. Водночас серед перших Острозьких у другій половині XIV ст., схоже, також існував князь Юрій, власник перстня-печатки з Мізоцького скарбу. Однак цей Юрій, як свідчить його геральдичний знак, міг бути хіба що молодшим сином Данила Острозького; а, згідно з новим прочитанням напису печатки, в 1370-х князь Юрій офіційно звався *Острозьким*³⁷. Уже через це його навряд чи можна ототожнити з носієм іншого, принципово вищого титулу, який у 1376 р. нібито використовував “князь Юрія Холмський, синь Данилія Холмського”.

³⁶ Matricularum Regni Poloniae summaria. – Varsoviae, 1915. – Pars 4, vol. 3 / Ed. T. Wierzbowski. – P. 368, nr 398 (королівське засвідчення цього запису від 14 листопада 1398 р.). Дмитро з Горая одноосібно володів Щебрешинським повітом від 1387 р., коли Владислав-Ягайло затвердив поділ володінь між ним і його братом Іваном (Ibid. – P. 363, nr 324). Горайські отримали Щебрешин за наданням князя Володислава Опольського, яке потім підтвердив король Людовик (*Baliński M., Lipinski T. Starożytna Polska pod względem historycznym, jeograficznym i statystycznym opisana. – Warszawa, 1845. – Т. 2, cz. 2. – S. 809-811, 1150-1151, 1156; Лонгинов А. В. Червенские города. – С. 228-229*).

³⁷ Додатковим аргументом на користь його існування може слугувати факт, що серед Острозьких через одне покоління з’являється носій аналогічного імені – князь Юрій Васильович Острозький-Заславський (згадується в 1461-1496 рр.). Тоді стає зрозумілим, що його батько, князь Василь Федорович, назвав молодшого сина на честь свого дядька, князя Юрія Даниловича Острозького.